

Lena R.L. Bendiksen og
Trude Haugli

Sentrale emner i
BARNERETTEN

4. utgave

**Sentrale emner
i barneretten**

Lena R.L. Bendiksen og Trude Haugli

Sentrale emner i barneretten

4. UTGAVE

UNIVERSITETSFORLAGET

© Universitetsforlaget 2021

1. utgave 2014

2. utgave 2015

3. utgave 2018

ISBN 978-82-15-04346-3

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med rettighets-
haverne er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller
tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller
avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning og kan straffes med bøter eller fengsel.

Henvendelser om denne utgivelsen kan rettes til:

Universitetsforlaget AS

Postboks 508 Sentrum

0105 Oslo

www.universitetsforlaget.no

Omslag: Universitetsforlaget / Sissel Tjernstad

Sats: ottaBOK

Trykk: 07 Media – 07.no

Innbinding: Bokbinderiet Johnsen AS

Boken er satt med: Adobe Garamond 11/14

Papir: 90 g Amber Graphic 1,25

Forord til første utgave

Denne boka er et resultat av et mangeårig samarbeid knyttet til barnerettslig forskning, undervisning og utvikling av barnerettslige undervisningstilbud ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet.

Barneretten omfatter alle de nasjonale og internasjonale rettsreglene og rettsprinsippene som har betydning for barns rettslige stilling. Barn utgjør ingen ensartet gruppe, og barneretten har stor bredde ved at den omfatter elementer fra mange forskjellige rettsområder.

Vi konsentrerer oss her om de mest sentrale emnene som er regulert i lov om barn og foreldre og lov om barneverntjenester. Vår innfallsvinkel er hvordan regelverket arter seg for barn, og hvordan barns interesser og behov blir og bør bli ivaretatt. Vi gir en fremstilling av gjeldende rett, ispedd kritiske refleksjoner. Barns menneskerettigheter utgjør en integrert del av boka. Vi ønsker at leseren skal få en oversikt over sentrale barnerettslige emner og få en forståelse av kompleksiteten i beslutninger som gjelder barn. Ved å behandle både barneloven og barnevernloven i samme bok ønsker vi å påvise sammenhenger, forskjeller og likheter.

Boka er skrevet med tanke på dem som ikke allerede har god kjennskap til barnelovgivningen, og dem som har behov for å oppdatere sine kunnskaper på området. Målet er at boka skal være nyttig i arbeidet med barnerettslige spørsmål, både for studenter, jurister og personer med annen fagbakgrunn. Fremstillingen skal være å jour per 1. januar 2014.

Takk til fakultetet vårt, som lar oss holde på med det vi mener er viktigst. Takk til Universitetsforlaget, som hadde tro på boka, og til Camilla Klevan og Gunhild Eide for godt samarbeid. Takk til hverandre, og viktigst av alt: Takk til våre kjære.

Tromsø, januar 2014

Lena R.L. Bendiksen Trude Haugli

Forord til andre utgave

I januar i år fikk vi signaler om at første utgave av boka var i ferd med å bli utsolgt fra forlaget og det var nødvendig å trykke nye bøker. Mye har skjedd det siste året, og vi har valgt å oppdatere teksten slik at den er à jour per 1. mars 2015. De viktigste endringene er gjort i kapittel 3 og 4 som følge av at Stortinget i mai 2014 vedtok et nytt kapittel i Grunnloven om menneskerettighetene, med en egen bestemmelse som gjelder barn, se § 104. I tillegg har vi innarbeidet ny høyesterettspraksis og oppdatert statistikken i den grad nye opplysninger har vært tilgjengelig.

Tromsø, mars 2015

Lena R.L. Bendiksen *Trude Haugli*

Forord til tredje utgave

Også andre utgave av boka ble etterspurt, og lageret ble tømt tidligere enn forventet. Fordi boka er blitt pensum / anbefalt litteratur på flere studiesteder, oppsto spørsmålet om vi ønsket et nytt opplag av 2. utgave, eller om det trengtes en oppdatering. Vi valgte det siste.

Barneretten er et dynamisk rettsområde, og det skjer stadig endringer av større eller mindre karakter. Det var krevende å ajourføre boka parallelt med at det pågikk arbeid med flere store lovendringer.

Den 20. april 2018 ble det vedtatt endringer av både barnevernloven og barne-loven. Disse er innarbeidet i boka. Når det gjelder endringene i barneloven, vil de fleste tre i kraft 1. januar 2019. For enkelte av endringene er ikrafttredelse ikke fastsatt. Departementet har varslet at endringene i barnevernloven kan komme til å tre i kraft 1. juli 2018, eventuelt 1. januar 2019. Der omtalte lovendringer ikke er i kraft per mai 2018, er dette markert i fotnoter.

Vi ønsker å takke Universitetsforlaget ved forlagsredaktør Kristiane Bjørkøy Fimland Solvin for godt samarbeid.

Boka skal være à jour per 1. mai 2018.

Tromsø, mai 2018

Lena R.L. Bendiksen

Trude Haugli

Forord til fjerde utgave

Tredje utgave av boka er utsolgt, og en rekke lovendringer og ikke minst ny praksis fra EMD og Høyesterett har nødvendiggjort en grundig gjennomarbeidelse og ajourføring.

Boka skal være à jour per medio oktober 2020. Det innebærer blant annet at alle dommene fra EMD mot Norge frem til dette tidspunktet er innarbeidet. Det samme gjelder alle dommer og sentrale avgjørelser fra Høyesterett, inkludert storkammeravgjørelsene fra mars 2020. Vi gjør oppmerksom på at det fortsatt ligger en rekke kommuniserte saker som venter på avgjørelse fra EMD.

Det pågår fortsatt omfattende lovarbeid innenfor både lov om barn og foreldre og barnevernloven. I boka presenteres noe av det pågående lovarbeidet.

Vi ønsker å takke Universitetsforlaget ved forlagsredaktør Kristiane Bjørkøy Fimland Solvin for godt samarbeid.

Tromsø, oktober 2020

Lena R.L. Bendiksen *Trude Haugli*

Innhold

Forord til første utgave	5
Forord til andre utgave	6
Forord til tredje utgave	7
Forord til fjerde utgave	8
DEL I BARNERETTEN SOM RETTSOMRÅDE	19
Kapittel 1 Barnerett – en introduksjon	21
1.1 Hva er barnerett?	21
1.2 Om denne boka	24
Kapittel 2 Barnets beste og rettssikkerhet for barn	26
2.1 Vurderingstema i barneretten – barnets beste	26
2.2 Rettssikkerhet for barn	28
Kapittel 3 Rettskilder	32
3.1 Generelt	32
3.2 Grunnloven	32
3.3 Internasjonale konvensjoner	33
3.4 Annen nasjonal lovgivning	35
3.5 Lovforarbeider	36
3.6 Rettspraksis	37
3.7 Forvaltningspraksis	38
3.8 Juridisk litteratur	39
3.9 Reelle hensyn og prinsipper	39

Kapittel 4 Barns menneskerettigheter – Grunnloven, barnekonvensjonen og den europeiske menneskerettskonvensjonen	41
4.1 Innledning	41
4.2 Barns menneskerettigheter – historiske trekk	42
4.3 FNs barnekonvensjon	44
4.3.1 Barnekonvensjonens innhold – en oversikt	44
4.3.2 Barnekonvensjonens fire generelle prinsipper	45
4.3.3 Retten til omsorg og familieliv	47
4.3.4 Gjennomføring og overvåkning	48
4.4 Den europeiske menneskerettskonvensjon	49
4.4.1 Generelt	49
4.4.2 Rett til respekt for familielivet	51
4.5 Grunnloven	54
4.5.1 Innledning	54
4.5.2 Nærmere om innholdet i § 104	56
4.5.2.1 Menneskeverd og medbestemmelse – Grunnloven § 104 første ledd	56
4.5.2.2 Barnets beste – Grunnloven § 104 andre ledd	56
4.5.2.3 Integritetsvern og utvikling – Grunnloven § 104 tredje ledd	57
4.5.3 Har grunnlovsbestemmelsene praktisk betydning?	58
Kapittel 5 Barnet i samfunnet	60
5.1 Innledning	60
5.2 Barn og unge i befolkningen	60
5.3 Barnet i familien	63
5.4 Barn i barnehage	63
5.5 Barn og unge i skolen	64
5.6 Barn, internett og media	65
5.7 Barns og unges helse	67
5.8 Barn og straffbare handlinger	68
5.9 Barn og unge i markedet	70
DEL II LOV OM BARN OG FORELDRE	73
Kapittel 6 Barn og foreldre – en innledning	75
6.1 Oversikt	75
6.2 Endrede familiemønstre	76

6.3	Sentrale begreper	79
6.4	Veiledning og konfliktløsning	80
Kapittel 7	Foreldreskap	81
7.1	Hvem er foreldre til et barn, og hva er en forelder?	81
7.2	Mor	82
7.3	Far og medmor	83
7.3.1	Farskap	83
7.3.2	Medmorskap	84
7.3.3	Farskap eller medmorskap etter ekteskap	84
7.3.4	Farskap eller medmorskap ved erklæring	84
7.3.5	Farskap eller medmorskap ved dom	85
7.3.6	Farskap eller medmorskap ved assistert befruktning	85
7.3.7	Endring av farskap	87
7.4	Foreldreskap etter adopsjon	89
Kapittel 8	Foreldreansvar	90
8.1	Innledning	90
8.2	Foreldreansvarets innhold	90
8.2.1	Omsorg og bestemmelse	90
8.2.2	Barns med- og selvbestemmelsesrett	92
8.2.3	Forbud mot bruk av vold	99
8.2.4	Flytting ut av landet, opphold utenfor landet og utenlandsreiser	101
8.2.5	Rett til opplysninger om barnet	107
8.3	Hvem har foreldreansvaret?	109
8.4	Felles foreldreansvar	113
8.5	Konflikt om foreldreansvaret	117
8.5.1	Konflikter mellom foreldrene	117
8.5.2	Konflikt om foreldreansvaret etter dødsfall	120
Kapittel 9	Fast bosted	122
9.1	Innledning	122
9.2	Foreldreansvar og fast bosted	123
9.3	Hvilke løsninger som kan velges	124
9.4	Lovbestemte føringer for avgjørelse av bosted	128
9.4.1	Hensynet til barnets beste	128
9.4.2	Enighet mellom foreldrene	130
9.4.3	Barnets mening	131
9.4.4	Verdien av kontakt med begge foreldrene	132

9.5	Rettspraksis om fast bosted	132
9.5.1	Innledning	132
9.5.2	Generelle trekk ved domstolsbehandling av bosted for barn	133
9.5.3	Sentrale argumenter i rettspraksis	135
9.5.3.1	Risiko ved miljøskifte eller status quo-prinsippet	135
9.5.3.2	Best samlet foreldrekontakt mot risiko ved miljøskifte	137
9.5.3.3	Foreldrenes personlige forutsetninger og egenskaper	147
9.5.3.4	Stabile, trygge oppvekstvilkår	148
9.5.3.5	Barnets ønske	149
9.5.3.6	Splittelse av søsken	151
9.5.3.7	Barnevernsproblematikk	151
9.5.3.8	Hovedomsorg under samlivet	152
9.5.3.9	Mistanke om seksuelle overgrep	152
Kapittel 10	Samværsrett	155
10.1	En rett for barnet og for foreldrene	155
10.2	Samværsrettens omfang	156
10.2.1	Utgangspunkt	156
10.2.2	Vanlig samværsrett	157
10.2.3	Tilsyn og andre begrensninger i samværet	160
10.2.4	Nektelse av samvær	163
10.3	Gjennomføring av samværet	166
10.3.1	Ansvar for å hente og bringe barnet samt reisekostnader ved samvær	166
10.3.2	Varslingsplikt	167
10.4	Samværsrett for andre	169
10.5	Problemer med gjennomføringen av samværet	169
10.6	Rettspolitiske vurderinger	170
Kapittel 11	Saksbehandlingen	172
Kapittel 12	Forsørgelse av barn	178
12.1	Foreldrenes og samfunnets respektive ansvar	178
12.2	Foreldrenes underholdsplikt	178
12.3	Fastsettelse av bidrag	179
12.3.1	Utgangspunkt	179
12.3.2	Beregning av barnebidrag basert på underholdskostnad	180

12.3.3 Hovedpunktene for beregningen	181
12.3.4 Skjønnsmessig fastsettelse	182
12.4 Innkreving og forskuttering av bidrag	182
DEL III BARNEVERNLOVEN	185
Kapittel 13 Barnevernrett – en innledning	187
13.1 Det offentliges subsidiære ansvar	187
13.2 Grunnleggende prinsipper	189
13.3 Barn i barnevernet	192
13.4 Arbeidet med ny barnevernlov	195
13.4.1 NOU 2016: 16 Ny barnevernslov – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse	195
13.4.2 Barne- og likestillingsdepartementet, Høring – forslag til ny barnevernslov. Datert 4. april 2019	197
13.4.3 Prop. 84 L (2019–2020) – Endringer i barnevernloven (Samtaleprosess, årlig tilstandsrapportering m.v.)	198
13.4.4 Høringsnotat – kompetanse i barnevernet	199
13.4.5 Prop. 73 L (2016–2017) Barnevernsreformen	199
13.4.6 NOU 2017: 8 Særdomstoler på nye områder?	200
13.4.7 NOU 2017: 12 Svikt og svik	200
13.5 Barnevernssaker for EMD og Høyesteretts storkammer	201
13.5.1 Oversikt	201
13.5.2 Nyere norske barnevernssaker i EMD	202
13.5.3 Barnevernssaker for HR i storkammer	204
13.6 Videre fremstilling	208
Kapittel 14 Oversikt over barnevernloven og saksbehandlingen	210
14.1 Hvem barnevernloven gjelder for	210
14.2 Organiseringen av det offentlige barnevernet	211
14.3 Mulig forløp av en barnevernsak	213
14.4 Hovedpunkter om saksbehandlingen	216
14.4.1 Utgangspunkt	216
14.4.2 Generelle saksbehandlingsregler	216
14.4.3 Saksbehandlingen for fylkesnemnda	218

Kapittel 15 Melding og undersøkelse	221
15.1 Innledning	221
15.2 Melding til barneverntjenesten	222
15.2.1 Alle meldinger skal følges opp	222
15.2.2 Om hvordan oppfølgingen skal skje	222
15.2.3 Tidsfrister for oppfølging	225
15.3 Undersøkelse	225
15.3.1 Vilkår for undersøkelsesplikt	225
15.3.2 Gjennomføring av undersøkelser	226
 Kapittel 16 Hjelpetiltak	 229
16.1 Innledning	229
16.2 Frivillige hjelpetiltak i hjemmet	230
16.2.1 Kompenserende og strukturendrende tiltak	230
16.2.2 Økonomisk stønad som hjelpetiltak	232
16.3 Pålegg om hjelpetiltak i hjemmet	233
16.4 Frivillig plassering av barn utenfor hjemmet som hjelpetiltak	236
16.5 Oppfølging av hjelpetiltak	239
 Kapittel 17 Medisinsk undersøkelse og behandling	 241
17.1 Innledning	241
17.2 Medisinsk undersøkelse og behandling etter § 4-10	241
17.3 Behandling og opplæring etter § 4-11	243
 Kapittel 18 Omsorgsovertakelse	 244
18.1 Innledning	244
18.2 Vilkårene i § 4-12 første ledd	245
18.2.1 Generelt	245
18.2.2 Omsorgssvikt, § 4-12 første ledd bokstav a	246
18.2.3 Spesielt hjelpetrengende barn, § 4-12 første ledd bokstav b	248
18.2.4 Mishandling eller overgrep, § 4-12 første ledd bokstav c	249
18.2.5 Fare for fremtidig omsorgssvikt, § 4-12 første ledd bokstav d	250
18.3 Omsorgsovertakelsen må være nødvendig	253
18.4 Omsorgsovertakelse når barnet bor utenfor hjemmet	256
18.5 Følgene av en omsorgsovertakelse	258
18.5.1 Plassering	258
18.5.2 Oppfølging	261

18.5.3	Varighet	263
18.5.4	Forholdet mellom barnet og foreldrene	263
Kapittel 19	Samværsrett	266
19.1	Utgangspunkt	266
19.2	Inngrep i samværsretten	268
19.2.1	Hovedvilkår	268
19.2.2	Samværsrett når det ikke er truffet vedtak om omsorgsovertakelse	269
19.3	Vanlig samværsrett er ikke utgangspunktet	270
19.4	Fastsettelse av samværsrettens omfang	272
19.4.1	Utgangspunkt	272
19.4.2	Formålet med og varigheten av plasseringen	273
19.4.3	Forhold ved barnet	276
19.4.4	Forhold ved foreldrene	277
19.4.5	Tilknytningsforhold og erfaringer fra tidligere samvær	278
19.4.6	Plasseringssted og -måte	280
19.5	Nektelse av samvær og sperret adresse	280
19.6	Samvær under tilsyn	283
19.7	Andre former for kontakt og restriksjoner	284
19.8	Samværsrett for andre enn foreldrene	286
Kapittel 20	Fratakelse av foreldreansvaret	288
20.1	Innledning	288
20.2	Vilkår	289
20.3	Situasjoner som kan begrunne at foreldreansvaret fratras	292
20.4	Konsekvensene av en ansvarsfratakelse	294
Kapittel 21	Samtykke til adopsjon	296
21.1	Innledning	296
21.2	Adopsjonssaker mot Norge i EMD	298
21.3	Vilkår for adopsjonssamtykke	301
21.3.1	Varig omsorgsovertakelse	301
21.3.2	Adopsjon må være til barnets beste	304
21.3.3	Adoptivsøkerne må ha vært fosterforeldre for barnet og ha vist seg skikket til å oppdra det som sitt eget	310
21.3.4	Vilkårene i adopsjonsloven må være oppfylt	311
21.3.5	Adopsjonssamtykke <i>kan</i> gis	312
21.4	Konsekvensene av et adopsjonssamtykke	313
21.5	Besøkskontakt etter adopsjon	314

Kapittel 22 Oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse	317
22.1 Innledning	317
22.2 Vilkår for oppheving av omsorgsvedtaket	318
22.2.1 Utgangspunkt – foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg	318
22.2.2 Skadevirkninger ved tilbakeføring	320
22.2.3 Hensynet til barnets beste?	323
22.2.4 Fylkesnemnda må treffe vedtak om tilbakeføring	323
22.3 Forholdet mellom § 4-12 og § 4-21	324
22.4 Begrensninger i adgangen til å reise ny sak	325
22.4.1 Minstefrist	325
22.4.2 Krav om vesentlige endringer	325
22.5 Parter i sak om tilbakeføring	326
Kapittel 23 Tiltak for barn med alvorlige atferdsvansker	327
23.1 Innledning	327
23.2 Vilkårene for plassering og tilbakehold uten eget samtykke	328
23.2.1 Grunnvilkår: alvorlige atferdsvansker	328
23.2.2 Ytterligere vilkår	331
23.2.2.1 Barnets beste	331
23.2.2.2 Nødvendig tiltak	332
23.3 Tiltakene	333
23.3.1 Korttidsplassering	333
23.3.2 Langtidsplassering	334
23.3.3 Forlengelse	335
23.4 Fremgangsmåten	336
23.5 Innleggelse og tilbakehold i institusjon på grunnlag av samtykke	338
Kapittel 24 Akuttsituasjoner	339
24.1 Innledning	339
24.2 Midlertidig hjelpetiltak når barn er uten omsorg	340
24.3 Midlertidig plasseringsvedtak	341
24.4 Foreløpig flytteforbud	342
24.5 Midlertidig vedtak ved alvorlige atferdsvansker	343
Kapittel 25 Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt	344
25.1 Innledning	344
25.2 Taushetsplikt	345
25.2.1 Generelt	345

25.2.2 Taushetsplikt for dem som utfører tjenester etter barnevernloven	346
25.2.3 Taushetsplikt for andre	347
25.3 Opplysningsrett	348
25.3.1 Privatpersoner	348
25.3.2 Særlige yrkesgrupper	348
25.4 Opplysningsplikt	349
25.4.1 Privatpersoner	349
25.4.2 Yrkesmessig opplysningsplikt	350
25.4.2.1 Generelt	350
25.4.2.2 Meldeplikt av eget tiltak	351
25.4.2.3 Opplysningsplikt etter pålegg	353
Forkortelser	355
Litteraturliste	356
Forarbeider og andre offentlige dokumenter	366
Nettsider	370
Lovregister	372
Internasjonale konvensjoner	381
Rettspraksis	383
Stikkordregister	389

Del I

BARNERETTEN SOM
RETTSOMRÅDE

KAPITTEL 1

Barnerett – en introduksjon

1.1 Hva er barnerett?

En stor andel av befolkningen er barn, og barns liv er – i likhet med voksnes liv – regulert av en rekke rettslige normer. Barneretten omfatter alle de nasjonale og internasjonale rettsreglene og rettsprinsippene som har betydning for barns rettslige stilling. Barnerett kan slik sett betraktes som et paraplyfag som dekker elementer fra mange forskjellige fag. Ved å definere barnerett som et eget rettsområde, og ved å sette barns rettslige posisjon i en bred sammenheng, legges det til rette for å arbeide for bedring av barns stilling i retten og samfunnet.¹

Barneretten har ellers samme funksjoner som retten generelt. Retten har som formål å **påvirke atferd og å forebygge konflikter**. Videre bidrar retten til **konfliktløsning** på en regulert og forutsigbar måte. Barneretten kan i tillegg bidra til å bevisstgjøre dem som arbeider med barn om behovet for å ivareta barns rettssikkerhet og rettsvern, og til å anerkjenne barn som den svakeste part.

I FNs **barnekonvensjon artikkel 1** defineres barn som ethvert menneske under 18 år, hvis ikke barnet blir myndig tidligere etter den lovgivningen som gjelder barnet.² Det er dermed i utgangspunktet myndighetsalderen som er avgjørende for hvem som regnes som barn og omfattes av barneretten. I norsk intern rett er myndighetsalderen 18 år, jf. vergemålsloven § 2 første ledd bokstav a, jf. 3. ledd og § 8.³

Den **øvre aldersgrensen** for hvem som omfattes, er altså **18 år**. Denne aldersgrensen er verken naturgitt eller selvsagt, og det finnes barnerettslige bestemmelser som gjelder også etter fylte 18 år. Et eksempel er foreldres underholdsplikt, som kan vedvare utover myndighetsalderen. Likeledes kan noen tiltak etter barnevernloven opprettholdes etter at den unge har fylt 18 år, og det kan gjelde selv om den unge ikke samtykker.⁴ Lovgivningen prøver å ta hensyn til behovet for fleksibilitet gjennom å

1 Se Haugli (2000) s. 434 og Bendiksen og Haugli (2011) s. 79–99.

2 FNs konvensjon om barnets rettigheter (forkortet barnekonvensjonen eller BK) ble vedtatt av FNs generalforsamling den 20. november 1989, og trådte i kraft 2. september 1990. Konvensjonen er inkorporert i norsk rett ved lov 1. august 2003 nr. 86 om endringer i lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov).

3 Lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål (heretter forkortet til vergemålsloven eller vgml.).

4 Se lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (heretter forkortet til barneloven eller bl.) § 68 andre og tredje ledd og lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (heretter forkortet til barnevernloven eller bvl.) § 1-3 og § 4-24.

tildele barn en gradvis økende myndighet på ulike områder. Eksempelvis er 16 år som hovedregel myndighetsalderen i helseeretten.⁵

Når barndommen starter, er også et interessant spørsmål. Dette ble det ikke tatt stilling til ved utarbeidelsen av barnekonvensjonen, fordi statene ikke greide å bli enige om problemstillinger knyttet til rettigheter for det ufødte liv. Våre nasjonale regler gir heller ikke noe entydig svar på når barndommen starter. For de reglene som behandles i denne boka, er det klart at de i hvert fall gjelder for barnet fra det er født.

Barn utgjør **ingen homogen gruppe**, og det er betydelig forskjell mellom et spedbarn og en 17-åring når det gjelder behov og interesser. Man kan spørre om det er naturlig å behandle hele denne gruppen innenfor rettsområdet barnerett. Det er i tillegg et stort spenn i de rettslige spørsmålene som behandles i barneretten.

Systematisering etter persongruppe er ikke særegent for barneretten, men forekommer også i kvinneveretten, som har lengre tradisjoner, samt i urfolksrett og eldrerett. En slik inndeling går på tvers av andre inndelingsmåter, og barneretten spenner over mange andre rettsområder, som familierett, velferdsrett, helserett, strafferett, erstatningsrett, formuerett, arverett, prosessrett og så videre.

Faget har altså **stor bredde**. Dette medfører at det er et poeng i barneretten å se etter de overordnede spørsmålene som er spesifikke for barns rettsstilling, og som kan gjelde på tvers av rettsområder. Typisk eksempel er de generelle prinsippene som følger av FNs barnekonvensjon om retten til ikke å bli diskriminert, om at hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger som gjelder barn, om at barn har rett til liv og utvikling, og om barns rett til å bli hørt.⁶ Bredden gir særlige metodiske utfordringer ved at metodene har ulike særtrekk, avhengig av hvilke barnerettslige spørsmål som behandles. For strafferettslige spørsmål gjelder det et strengt krav til lovhjemmel, mens for erstatningsrettslige spørsmål spiller også ulovfestet rett en stor rolle. Hvis spørsmålet gjelder samvær, eller hvor barnet skal bo fast, har foreldrene stor grad av avtalefrihet. Hvis slike spørsmål bringes inn for domstolene, har disse myndighet til å utøve en stor grad av skjønn.

Noe av det som omtales som barnerettigheter, er i praksis av mer **moralsk og pedagogisk karakter** enn av rettslig karakter. For eksempel når det gjelder barns rett til samvær etter barneloven § 42, finnes det ikke en motsvarende samværsplikt for forelderen som kan håndheves av domstolen etter krav fra barnet. Barns rett til å bli hørt og å delta når det gjelder beslutninger innad i familien, jf. bl. § 31 og 33, kan heller ikke håndheves. Barnekonvensjonen pålegger statene forpliktelser, men de fleste av konvensjonens bestemmelser kan likevel ikke direkte påberopes til støtte for individuelle rettigheter.

5 Lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter § 4-3 første ledd bokstav b, jf. § 4-4 første ledd.

6 Se barnekonvensjonen artiklene 2, 3, 6 og 12, og FNs barnekomité, General Comment No. 5 (2003) «General Measures of Implementation of the Convention on the Rights of the Child», pkt. 12.

I denne boka er **innfallsvinkelen barnerettslig**. Det innebærer at det er hvordan regelverket arter seg for barn, og hvordan barns interesser og behov ivaretas og bør ivaretas, som er det sentrale. Vi har bevisst valgt ikke å kalle dette for et barneperspektiv, da vi mener at «barneperspektiv» gir assosiasjoner til at det er barnets eget perspektiv vi tar utgangspunkt i og ikke regelverket.⁷ For noen spørsmål er det nær sammenheng mellom reguleringen av foreldre og barns rettsstilling, slik at det som gjelder for foreldrenes plikter og rettigheter, får direkte betydning for barna. Noen ganger er det slik at foreldrenes og barnas interesser og rettigheter kan komme i strid med hverandre. Der det er slik sammenheng, vil også foreldrenes rettsstilling bli behandlet, men hovedvekten legges på barns rettslige stilling.

Et barn er ikke bare et barn, men har også et kjønn, en funksjonsevne, etnisitet, nasjonalitet, kulturtilhørighet, sosial status og så videre. I arbeid med barnerettslige spørsmål må slike viktige kjennetegn, som kan ha betydning for den enkeltes rettslige stilling og for hvordan rettigheter ivaretas, også inngå.

Katrines historie illustrerer hvordan rettslige spørsmål kan gjøre seg gjeldende på ulike måter under et barns oppvekst:

Katrine er en jente på 17 år. Hun har opplevd mye i sitt unge liv. Foreldrene hennes bodde sammen da hun ble født, men de flyttet fra hverandre da Katrine var fem år. Etter bruddet bodde Katrine vekselvis en uke hos faren og en uke hos moren. Foreldrene hadde avtalt felles foreldreansvar og var innstilt på et godt samarbeid. Etter hvert ble samarbeidet dårligere, og moren mente at Katrine ikke hadde godt av å ha delt bosted. Moren fremsatte krav om at barnet skulle bo fast hos henne, og med samværsrett for faren. Han, på sin side, ønsket at den etablerte ordningen skulle fortsette. Begge var i tvil om domstolen hadde myndighet til å pålegge delt bosted. Spørsmålet kom ikke på spissen, fordi moren ønsket å fullføre sin utdanning og måtte da flytte til en annen by. Den mest praktiske løsningen var at Katrine ble boende hos faren.

Katrine begynte på skolen, men det viste seg at hun hadde problemer med å lære å lese. I tredje klasse mente læreren at Katrine trengte hjelp fra pedagogisk-psykologisk tjeneste. Der var det imidlertid over et halvt års venteliste for å bli utredet, og dessuten ønsket ikke faren hennes at hun skulle stigmatiseres. Moren på sin side ønsket absolutt at Katrine skulle få hjelp. Det oppsto diskusjon om det var nødvendig med samtykke fra begge foreldrene for at Katrine skulle kunne benytte tilbudet.

Foreldrekonflikten bedret seg ikke, og da Katrine var ni år, ble spørsmålet om samvær brakt inn for domstolen til ny vurdering. Katrine mente da bestemt at hun ikke ønsket samvær med moren, og faren argumenterte for at domstolen måtte tillegge hennes syn stor betydning.

Katrine hadde en tante som hun hadde et nært forhold til. Da Katrine var tolv år, døde tanten. Katrine arvet 200 000 kroner fra henne. Katrine ønsket å bruke noen av disse pengene

7 Se Bendiksen og Haugli (2011) s. 79–99 og Bendiksen og Haugli (2015) s. 179–204.

til å kjøpe seg en hest. Begge foreldrene motsatte seg dette. Moren mente at pengene kunne brukes til forsørgelse av barnet, slik at bidraget fra moren kunne reduseres. Faren mente derimot at verken foreldrene eller barnet kunne disponere pengene før Katrine ble 18.

Da Katrine fylte 13 år, fikk hun lov til å etablere en egen Facebook-konto. På siden til hennes favorittartist var det lagt ut mye informasjon om en kommende konsert med en oppfordring til alle om å kjøpe billetter. Faren likte ikke denne formen for markedsføring og lurte på om dette var lovlig. Katrine fikk ikke lov til å dra på konserten, til tross for at hun hardnakket hevdet at dette kunne hun selv bestemme.

Siste året på ungdomsskolen ble vanskelig for Katrine. Hun skulket etter hvert en del timer, og i vennegjengen var det flere som var begynt å drikke alkohol. En kveld hun var ute sammen med noen venner, forårsaket hun en alvorlig brann i en del av skolebygget. Bygget ble total-skadd, og kommunen sendte erstatningskrav på tre millioner til Katrine og hennes foreldre. Det ble tatt ut tiltale mot Katrine for brannstiftelse, og saken ble også meldt til barnevernet fra politiet, som etterforsket saken.

I Katrines historie finner du eksempler på en rekke barnerettslige problemstillinger. Ved brudd mellom foreldrene må både spørsmål om foreldreansvar, bosted og samvær løses. Hvem som har rett til å bestemme i ulike saker når foreldrene har felles foreldreansvar, og i hvor stor grad barn selv har rett til å bestemme, er også spørsmål som oppstår. Denne type spørsmål vil bli nærmere behandlet i bokas del II. Katrines atferdsproblemer på ungdomsskolen kan være av en slik art at det er grunn til å koble inn barnevernet. Spørsmål om barnevernets kompetanse, og om andres rett og plikt til å melde fra til barnevernet, er blant de temaene som behandles i del III. Spørsmål som gjelder barns disposisjonsrett over penger, markedsføring rettet mot barn og barns erstatningsrettslige og strafferettslige ansvar, behandles ikke i denne boka, men er like fullt barnerettslige problemstillinger, og kan gi oss en forståelse av bredden i barneretten.

1.2 Om denne boka

I denne boka legger vi hovedvekten på å behandle de mest sentrale emnene som er regulert av lov om barn og foreldre og lov om barneverntjenester. Bokas kjernespoørsmål dreier seg om det rettslige forholdet mellom foreldre og barn, og i særdeleshet om **ansvar og omsorg for barn**. Dette kan arte seg på forskjellige måter, blant annet avhengig av om barnet bor med én av foreldrene, med begge eller er under offentlig omsorg. De fleste av emnene i boka kan ha betydning for ansvars- og omsorgsspørsmålene, både direkte og indirekte. Formålet er å fremstille **gjeldende rett**, altså dagens rettsstilstand, men også å gi visse **kritiske refleksjoner**. Vi ønsker at leseren skal få en forståelse av kompleksiteten i beslutninger som gjelder barn, og hvordan ulike retts-

Sentrale emner i barneretten er en bok om sentrale barnerettslige temaer, skrevet for forskere, praktikere og studenter.

I bokens første del behandles særtrekk ved barneretten som rettsområde, de grunnleggende prinsipper barneretten bygger på, barns menneskerettigheter og metodiske særtrekk eller utfordringer ved rettsområdet.

Andre del omhandler lov om barn og foreldre. Her behandles sentrale spørsmål om hvordan foreldreskap etableres, foreldreansvar, fast bosted for barn og samværsrett.

Tredje del drøfter barnevernretten, det offentliges subsidiære ansvar for barn i sårbare situasjoner. Oppbyggingen av det offentlige barnevernet, årsaker til tiltak, gangen i barnevernssaker, bestemmelsene om særlige tiltak, tvangsaspektet og ikke minst reglene om taushetsplikt og meldepikt blir behandlet.

Denne fjerde utgaven er oppdatert med lovendringer og ny rettspraksis siden forrige utgave. Det må særlig nevnes at nye plenumsdommer fra Høyesterett og mange avgjørelser fra Den europeiske menneskerettsdomstolen mot Norge er innarbeidet.

Lena R.L. Bendiksen er dekan ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø. Trude Haugli er professor i rettsvitenskap ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø.

Om første utgave:

«*Sentrale emner i barneretten* gir den nødvendige oppdaterte kunnskap for de som er i feltet, men er også en glitrende innføring i de viktigste deler av barnelovgivningen, både for studenter og for de som måtte ønske et bedre kjennskap til et rettsfelt og politikkområde som er i vekst.»

Fylkesnemndsleder Geir Kjell Andersland i *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål* 2014/3

ISBN 978-82-15-04346-3

9 788215 043463

UNIVERSITETSFORLAGET.NO